

O NIEKTORÝCH PREDPOKLADOCH UTVÁRANIA ZÁKLADOV NÁRODNEJ FILOZOFIE V UHORSKU V 19. STOROČÍ

KAROL KOLLÁR, Filozofický ústav SAV, Bratislava, SR

KOLLÁR, K.: On Some of the Keystones of the Formation of National Philosophy in the 19th Century Hungary
FILOZOFIA 70, 2015, No. 10, pp. 865-872

The article underlines the importance of the study of the school philosophy in the 19th century Hungary. School philosophy is conceived not only as a part of educational system, but also as the existential basis in the making of national philosophies in Hungary, especially the Hungarian and Slovak ones. Discussed are also two different approaches to making and development of Slovak and Hungarian philosophies as formulated by O. Mészáros and V. Bakoš.

Keywords: History of philosophy – History of Slovak philosophical thought in Hungary – School philosophy – National philosophy – Hungarian philosophy – Slovak philosophy – National language – Conception of national philosophy

Publikácia *Dejiny maďarskej filozofie* z pera dlhoročného znalca analyzovanej problematiky O. Mészároša (Mészáros 2013), ktorá nás inšpirovala a bola impulzom na napísanie našej state, je pre badania aj v oblasti dejín slovenského filozofického myslenia mimoriadne prínosná a podnetná z viacerých aspektov.

Jednak je to tým, že jej obsah je v skutočnosti širší, než deklaruje a predestinuje jej názov – analyzujú sa v nej nielen relevantné otázky súvisiace a dejinami skúmaného predmetu – evolúcie maďarskej filozofie v Uhorsku od jej prvopodoby až po dnešok –, ale všíma si a analyzuje aj problematiku vývinu slovenského filozofického myslenia v 19. storočí v Uhorsku na jej trajektórii k inštitucionálnej podobe. Ďalej, hľadajú sa v nej odpovede na otázky, ktoré v rámci doterajších výskumov v oblasti národných filozofií v Uhorsku, najmä slovenskej a maďarskej, ich vzájomného vzťahu, vývinu a miesta v národných podobách myslenia neboli zatiaľ ani v maďarskej, a toľž v slovenskej historiografii podrobnejšie rozpracované; ak sa im aj venovala pozornosť, tak len okrajovo.

Medzi ďalšie špecifiká práce, nachádzajúcej sa v centre nášho záujmu patrí aj to, že vznikla na základe rozsiahleho longitudálneho badania autora v predmetnej oblasti a je výsledkom autorovej analytickej práce s primárnym materiálom v archívoch krajín bývalého Uhorska.

Sú v nej využité aj poznatky, ktoré jej tvorca v čiastkovej podobe už publikoval v časopiseckých štúdiách. Máme na mysli trojdielnu štúdiu *Evidencie a kvázievidencie v historiografii tzv. národnej filozofie (O pojme národnej filozofie v maďarskom myslení)*, ktorá bola publikovaná v časopise *Filozofia* (Mészáros 2004, 2005), *Dejiny národných*

filozofii v stredoeurópskom kontexte (niekoľko metodologických poznámok) (Mészáros 2014). Ďalej boli publikované aj v monografii venovanej východiskovej báze národných filozofií v Uhorsku – školskej filozofii – pod názvom *Školská filozofia v bývalom Hornom Uhorsku* (Mészáros 2008).

To, že prezentované čiastkové poznatky prešli jednak oponentúrou v časopiseckých publikáciách, jednak recenzným konaním v monografickom spracovaní, nesporne zvýšilo ich vedeckú validitu a výpovedný potenciál, s ktorým boli inkorporované do monografie *Dejiny maďarskej filozofie*.

S úvahami o uvedených problémoch sa stretávame i v novších prácach aj ďalších autorov, predovšetkým v štúdií V. Bakoša *Otázniky nad dejinami slovenskej filozofie* (Bakoš 2003), ktorý v nej prezentuje o. i. aj svoje koncepcie utvárania (slovenskej) národnej filozofie, ďalej R. Dupkalu v monografii *Reflexie európskej filozofie na Slovensku* (Dupkala 2001) a napokon v monografii T. Pichlera *Etmos a Polis* (Pichler 2011) a aj v Martinkovičovej práci *Politické myslenie Novej školy* (Martinkovič 2013). Mimoriadne miesto v tejto skupine predstavuje práve analýza V. Bakoša v už uvedenej štúdií, ktorý sa v nej o. i. venuje aj problematike školskej filozofie, jej významu v procese utvárania základov národnej filozofie v Uhorsku, ale aj otvoreným metodologickým a terminologickým otázkam súvisiacim s týmto procesom, s ktorými neskôr O. Mészáros polemizuje (Mészáros 2005, 789-791).

Publikácia *Dejiny maďarskej filozofie* je v skutočnosti citeľne rozšíreným, ciele a selektívne dopracovaným prekladom autorovej práce *A filozófia Magyarországon* (Mészáros 2000). Výraz „ciele“ sa vzťahuje na recipienta, ktorým je v tomto prípade slovenský čitateľ zaujímavý sa o dejiny slovenského filozofického myslenia a utváranie slovenskej národnej filozofie v širšom kontexte. Ako píše autor publikácie: „... určenie adresáta tohto textu nie je náhodné, pretože dejiny maďarského a slovenského myslenia vychádzajú zo spoločných dejín školskej filozofie v Uhorsku a v prípade bývalého Horného Uhorska dokonca sú aj neoddeliteľné. Spracovania histórie slovenskej filozofie nemôžu abstrahovať od tohto kontextu, ako ani moderné dejiny maďarskej filozofie nemôžu obísť spoločný uhorský kultúrny priestor“ (Mészáros 2013, 256).

Keďže *Dejiny maďarskej filozofie* sú zároveň prvou prácou, ktorá v slovenskom jazyku prezentuje vývin a formovanie maďarského filozofického myslenia od jeho predhistórie až po rozvinuté inštitucionálne formy národnej filozofie súčasnosti v doteraz najkomplexnejšej podobe, jej vnútorná štruktúra rešpektuje toto jej špecifikum. Štruktúra práce je organicky podriadená jej vnútornému meritórnemu obsahu a chronologickému historiografickému záznamu vývinu sledovaného predmetu. Inými slovami, práca je vyústením efektívnej snahy pôvodcu o prezentáciu predovšetkým podôb maďarského filozofického myslenia slovenskému recipientovi, pričom prezentované témy sú relevantné aj z hľadiska výskumu vývinu slovenského filozofického myslenia.

Záber práce je rozsiahly, chronologicky zachytáva dlhý historický úsek od stredoveku po dnešok, pričom autor v ňom deteguje a mapuje množstvo ideí, názorov, teoretických konštrukcií a smerov vo vývine (maďarského) filozofického myslenia, ako aj procesy jeho evolúcie na profesionálnu vedeckú disciplínu. Najväčší priestor autor v publikácii

venoval vlastnej prezentácii maďarskej – nie uhorskej – filozofii v encyklopedickej podobe. Táto plocha práce je „zaplnená a zaľudnená“ osobnosťami a protagonistami maďarského filozofického myslenia (od predstaviteľov františkánskej scholastiky – od Péla Bártu z Temešváru z 15. storočia cez kantovca I. Mártona – 18. storočie, J. Eötvösa pôsobiaceho v 19. storočí až po mysliteľov 20. storočia K. Böhma, G. Lukácsa, L. Mátraia, A. Hellerovú a mnoho ďalších známych a aj neobjavených postáv). Pritom autor nielen že hodnotí ich prínos k vývinu maďarskej filozofie, ale ich aj chronologicky priraduje k jednotlivým prúdom a smerom filozofického myslenia a približuje ich pôsobenie v širšom dobovom a duchovnom kontexte. Do výberu predstaviteľov filozofického myslenia zahrnul prvýkrát osobnosti maďarského filozofického myslenia vrátane žijúcich postáv dneška, pre slovenského čitateľa známe i menej známe. Na tomto mieste uvedieme prehľadný obsah práce len v názvoch kapitol, ktoré vypovedajú o hlavných záujmových okruhoch a témach, ktorým sa autor v publikácii v subkapitolách venuje podrobnejšie. Keďže nie je našim cieľom podrobne anotovať jednotlivé chronologické a tematické celky tvoriace náplň jednotlivých kapitol, uvedieme nižšie aspoň ich označenia, ktoré vzhľadom na úzku korešpondenciu s vnútorným obsahom majú vysokú orientačnú hodnotu. Z priestorových dôvodov názvy subkapitol, ktorých sú v publikácii takmer tri desiatky, neuvádzame.

Z obsahu publikácie: *Úvod, Interpretácie tzv. národnej filozofie v historiografii maďarskej filozofie, Predhistória maďarskej filozofie, Proces inštitucionalizácie a profesionalizácie maďarskej filozofie, Začiatky maďarskej filozofie, Predrevolučné obdobie, Porevolučné obdobie, Profesionálna filozofia, Prvá polovica XX. storočia, Hegemónia marxistickej filozofie, Súčasná maďarská filozofia, Zhrnutie, Menný register.*

Autor vo svojej publikácii poskytuje širší pohľad na skúmanú problematiku – vývin maďarského filozofického myslenia od jeho embryonálnej protopodoby až po rozvinutú, plne etablovanú, inštitucionalizovanú teoretickú disciplínu dneška – tak, ako je to obvyklé pri historiografických prácach s rozšíreným encyklopedickým záberom. V publikácii totiž autor prekračuje hranice často pertraktovaných, relatívne simplexných deskriptívnych prístupov a predkladá originálny metodologický spôsob zmocňovania sa a skúmania historickej reality, resp. témy, akým je poznávanie vzniku, vývinu a metamorfóz procesu kreácie maďarskej filozofie v širšom – uhorskom a dobovom – kontexte.

O. Mészáros oprávnene vyzdvihuje dôležitosť skúmania a poznávania témy dejín maďarskej filozofie pre výskum slovenského filozofického myslenia z dôvodu často obchádzanej, ba priam ignorovanej reality dlhej spoločnej histórie Maďarov a Slovákov v spoločnom štátnom útvere – Uhorsku. Navyše, autor upozorňuje aj na často opomínaný fakt, že výučba filozofie v Uhorsku až do polovice 19. storočia sa uskutočňovala v latinčine (resp. v nemčine). Poukazuje na skutočnosť, že „... s týmto (latinským – K. K.) jazykom sa až do romantiky spájalo aj povedomie ‚Hungarus‘, ktoré väčšinou odsúvalo nacionálne aspekty filozofie a ostatných humanitných vied na perifériu záujmu. Vo výskume dejín slovenskej filozofie to znamená, že obdobia, ktoré predchádzali divergencii maďarskej a slovenskej filozofie, sú pomerne dobre spracované a známe“ (Mészáros 2013, 7). Autor má na mysli spracovanie témy v rozsiahlej kolektívnej monografii *Dejiny*

filozofického myslenia na Slovensku I (Bodnár, ed. 1987), v ktorej sa analyzujú podoby filozofického myslenia na Slovensku najmä v období 17. a 18. storočia.

O. Mészáros sa v monografii snažil o. i. odpovedať na otázky, ktoré sa nevyhnutne vynárajú pri výskume dejín nielen maďarského, ale aj slovenského filozofického myslenia v období jeho kreovania a neskoršieho procesu inštitucionalizácie.

Autor hneď v úvode ku svojej práci logicky a vecne správne argumentuje, keď zdôvodňuje svoj zámer oboznámiť práve slovenského recipienta s prehľadom dejín maďarskej filozofie, pričom objasňuje, čo vlastne rozumie pod pojmom „maďarská filozofia“ všeobecne i konkrétne vo vzťahu k slovenskej filozofii.

Východiskovým heuristickým princípom pri skúmaní takto špecifikovaného predmetu autorovho záujmu – teda histórie maďarskej filozofie – je i v odborných diskusiách často prehliadaný fakt, že „... slovenská aj maďarská koreni v spoločnej filozofickej tradícii Uhorska. (...) a že dejiny maďarskej filozofie tvoria tak akési interpretačné pozadie určitého obdobia dejín slovenskej filozofie. A toto tvrdenie nezakladá žiadnu prioritu maďarskej filozofie pred slovenskou, je iba fixáciou historicko-metodologického východiska. Nosným pilierom tejto spoločnej minulosti a stálym pozadím existencie maďarskej a slovenskej filozofie je školská filozofia. Tá školská filozofia, ktorá sa v bývalom Hornom Uhorsku rozvíjala najmä od XVI. storočia v modernizujúcich sa mestských školách, ktoré zamestnávali učiteľov, prichádzajúcich z peregrinácií na nemeckých univerzitách“ (Mészáros 2013, 8).

Teda práve školská filozofia je v poňatí autora recenzovanej publikácie tým bazálnym fenoménom či zdrojom, z ktorej sa neskôr kreovali či vyrastali filozofie jednotlivých národov (národné filozofie), národov žijúcich v jednotnom spoločnom štátnom a politickom útvare – súdobom Uhorsku.

Tejto téme sa podrobne venuje O. Mészáros vo svojej už spomenutej najnovšej stati *Dejiny národných filozofií v stredoeurópskom kontexte*, v ktorej upozorňuje „... že už nestačí rekonštruovať minulosť jednotlivých národných filozofií, existujúcich v rámci bývalej monarchie osebe, ale treba ich vidieť vo vzájomných prepojeniach cez špecifické recepčné mechanizmy a selektívne spôsoby dezinovanej akceptácie“ (Mészáros 2014, 726).

Vráťme sa však k našej pôvodnej téme – školskej filozofii, ktorá na jednej strane podľa autora recipovala a reflektovala zmeny a súdobé vývinové trendy v európskej filozofii. Bližšie sa tejto téme reflexií a vplyvu európskej filozofie na súdobé filozofické myslenie na území Slovenska (vo vtedajšom Uhorsku) zaoberá aj R. Dupkala v už spomenutej publikácii *Reflexie európskej filozofie na Slovensku*, v ktorej podčiarkuje mimoriadny význam uvedených reflexií pre vývin a charakter filozofického myslenia (Dupkala 2001, 8, 9). Na druhej strane však, a to je mimoriadne významné zistenie autora, školská filozofia v Uhorsku bola v sledovanom období celkom jednoznačne „... indiferentná voči nacionalite“ (Mészáros 2013, 8). Fenomén nacionality teda v tom čase do reality školskej filozofie v Uhorsku nijakým významnejším spôsobom nevstupoval.

Autor publikácie vo svojom poňatí a podľa nášho názoru v súlade s historickou realitou pripisuje skutočne zásadný význam uhorskej školskej filozofii a v tejto súvislosti aj formuluje zásadnú konklúziu: „... uhorská školská filozofia so svojimi špecifikami tvorí

(nielen – K. K.) predhistóriu, ale aj kontinuitný fundament všetkých neskorších národných filozofií, ale najmä slovenskej a maďarskej filozofie“ (Mészáros 2013. 9).

Školská filozofia v tomto poňatí teda stála pri zrode a formovaní národných filozofií Uhorska, najmä však maďarskej a slovenskej, ktoré by síce bez nej nemohli existovať, ale na druhej strane školská filozofia v žiadnom prípade ešte nie je národnou filozofiou ako takou.

Podrobne sa problematike školskej filozofie O. Mészáros venuje vo svojej predchádzajúcej monografii *Školská filozofia v bývalom Hornom Uhorsku* (Mészáros 2008), tematicky a logicky úzko korešpondujúca s prácou *Dejiny maďarskej filozofie* (Mészáros 2013). Informovali sme o nej v recenzii publikovanej v časopise *Filozofia* (Kollár 2008).

V tejto publikácii sa autor zaoberá doteraz málo preskúmanou oblasťou dejín filozofického myslenia na území Horného Uhorska, dnešného Slovenska, v období zhruba od 16. storočia až do rokov predchádzajúcich rozpad Rakúsko-Uhorskej monarchie.

Predmetná publikácia sa vnútorne člení na tri logicky previazané časti: prvou je časť prevažne metodologického charakteru, venovaná poznatkovej analýze školskej filozofie; ďalšie dve časti majú prevažne encyklopedický charakter. Tu sa venuje pozornosť súdobým školám, lýceám, gymnáziám, seminárom a univerzitám, kde sa realizovala výučba filozofie, ako aj príslušným súdobým školským programom a osnovám. Ťažiskovou a najrozsiahlejšou časťou práce je encyklopedická časť, ktorá zahŕňa alfabeticky zoradené heslá – profesionálne medailóny učiteľov filozofie na školách na území vtedajšieho Horného Uhorska. Autor sa pokúsil aj o definovanie školskej filozofie, pričom sa tu opiera o Kantovo vymedzenie filozofie „in sensu scholastico“. Školská filozofia v tomto význame „... slúži na to, aby zosumarizovala a zosystematizovala vedecké poznatky... a v tomto svojom školskom význame je filozofia iba orgánom zručnosti... a z určitého hľadiska reprodukuje úroveň dobovej filozofie“ (Mészáros 2008, 14). Ďalej tu autor upozorňuje, že školská filozofia sa inak prednášala na gymnáziách, lýceách a ďalších stredných školách, a inak na univerzitách – na stredných školách plnila propedeutickú funkciu. V tomto poňatí teda školská filozofia nesmeruje k vybudovaniu vlastného filozofického systému, ale plní v edukačnom procese inštrumentálno-pedagogickú funkciu. Medzi jej ďalšie znaky patrí i to, že „... školská filozofia vychádza vždy z určitého uzavretého a ukončeného systému. Z takého systému, ktorý je už iba predmetom interpretácií a tak súčasťou minulosti“ (Mészáros 2008, 16).

Ďalšou charakteristickou vlastnosťou školskej filozofie je, čo však neplatí univerzálne a celoplošne, jej eklekticismus a posledným charakteristickým znakom „... školskej filozofie v Uhorsku a v Hornom Uhorsku zvlášť je konfesijná určenosť“ (Mészáros 2008, 14).

V reálnom živote to znamenalo, že v sledovanom období významnú úlohu pri šírení školskej filozofie plnili jej učitelia – tí však boli zároveň príslušníkmi konkrétnych cirkví a pôsobili na konfesijných školách, čo badateľne ovplyvňovalo ich pôsobenie. To je dôležitý a relevantný poznatok, ktorý do istej miery objasňuje aj konkrétne zameranie výučby na tej-ktorej škole v danom čase.

V danej práci sa autor snaží odpovedať aj na veľmi dôležitú otázku: V akom vzťahu sa nachádza ním pertraktovaná školská filozofia v Hornom Uhorsku k dejinám slovenskej

filozofie, resp. k dejinám filozofie na Slovensku? Odpoveď je veľmi zložitá, pretože nevyhnutne „... predpokladá analýzu metodologického pozadia slovenskej a maďarskej historiografie, tzv. národnej filozofie, keďže sa tematizuje na jednej aj na druhej strane – väčšinou, žiaľ, bez obojstrannej informovanosti o dosiahnutých výsledkoch výskumov“ (Mészáros 2008, 26). V dôsledku toho výskumné trajektórie týchto dvoch historiografií, žiaľ, vo svojich výsledkoch nekonvergujú, ale skôr divergujú, alebo v lepšom prípade sa vyvíjajú paralelne.

Z doterajších bádání autora v dejinách uhorského filozofického diania teda vyplýva, že školská filozofia (slovenská aj maďarská) sa stáva národnou filozofiou až po aplikácii národných jazykov do edukačného procesu. Z tohto zistenia autor ďalej podľa nášho názoru správne vyvodzuje veľmi dôležitý poznatok pre ďalšie bádania aj v histórii slovenského filozofického myslenia, totiž že „... približne do konca XVIII. storočia je nekorrektné hovoriť o slovenskej alebo maďarskej filozofii, lebo ako také neexistovali. Dá sa hovoriť iba o (školskej) filozofii v Uhorsku. A dá sa zrejme hovoriť o tom, že táto filozofická tradícia patrí do predhistórie tak maďarskej, ako aj slovenskej filozofie“ (Mészáros 2013, 10). Ďalej tu autor zdôrazňuje, že slovenská aj maďarská filozofia sa reálne začínajú kreovať až v prvej polovici XIX. storočia, pričom ich vývinové trajektórie sa líšia v korelácii s ich východiskami. V tomto porovnaní je „... slovenská filozofia skôr národno-politicky inštrumentálna...“ (Mészáros 2013, 9) s ťažiskom záujmu o filozofiu národa a dejín. V porovnaní s maďarskou filozofiou je menej akademická a menej orientovaná na analytické otázky súvisiace s jej vlastným statusom a sebareflexiou. To súvisí s ich rozdielnym spoločenským a politickým pozadím a s funkciami, ktorých plnenie sa od nich očakávalo.

Kreovanie národnej filozofie, jej vymedzovanie oproti iným (proto-) národným filozofiám úzko súvisí a korešponduje aj s procesom jej inštitucionalizácie, ktorého nevyhnutnou podmienkou je práve aplikácia národného jazyka v školskej filozofii.

V tomto poňatí sa však koncepcia O. Mészárosa rozchádza s chápaním národnej filozofie, ako je prezentované u V. Bakoša, ktorý sa k tomu vyjadruje vo svojej štúdii *Otázky nad dejinami slovenskej filozofie* (Bakoš 2003). V tejto stati jadro svojej koncepcie V. Bakoš prezentuje nasledovne: „Pod národnou filozofiou rozumieme jednak a) rozvíjanie filozofie v národnom jazyku... a jednak b) hovoríme ‚o národnej filozofii‘ v zmysle historického fenoménu, t. j. konkrétnych podôb filozofie dejín a národa (ako sa u nás rozvinuli v 19. storočí, v období tzv. národotvorby). Treba však zdôrazniť, že nielen táto ‚národná‘, ale aj ‚klasická‘ školská filozofia v starších obdobiach (či už bola rozvíjaná v staroslovienčine, latinčine, biblickej češtine, alebo postupne prevažne v nemčine alebo v maďarčine), ako aj filozofické myslenie v širšom slova zmysle (v podobe aplikovanej či implicitnej filozofie), že všetky tieto podoby filozofovania a úrovne filozofovania, pokiaľ historicky tvorili súčasť kultúrneho a myšlienkového dedičstva, viazaného na územie súčasného Slovenska, resp. sa uskutočňovali v spoločenskom živote a kultúrnom prostredí takto vymedzeného celku, patria do dejín našej, t. j. slovenskej filozofie. Ich súčasťou je tak nielen ‚národná filozofia‘ jazykom či ‚duchom‘, ale (jazykovo) ‚inonárodná‘ filozofia, pokiaľ sem vstupovala a účinkovala v tunajšom kultúrnom a myšlienkovom prostredí“

(Bakoš 2003, 673). Tento dlhší citát z Bakošovej práce o koncepcii národnej filozofie sme zaradili preto, aby sme prezentovali jeho, dá sa povedať, širšie, ba až maximalistické chápanie obsahu pojmu *slovenská národná filozofia*.

V. Bakoš ďalej poznamenáva, že pri definovaní pojmu *slovenská filozofia* je zavádzajúce a neproduktívne používanie etnocentrického, ale aj historicko-etatistického princípu. Ďalej autor objasňuje svoju koncepciu, z ktorej vyplýva, že aj celá školská filozofia, pôsobiaca na území dnešného Slovenska vo vtedajšom Uhorsku, hoci aj pestovaná v maďarskom jazyku, je „súčasťou dejín slovenskej filozofie“ (Bakoš 2003, 675).

V. Bakoš jednoznačne odporúča zaradiť do dejín slovenskej filozofie „... každý filozofický prejav, viažuci sa na územie a kultúru Slovenska, a to nielen etnických Slovákov, ale všetkých vzdelancov (a ich diel, ideí), pôsobiacich v tomto prostredí... To znamená, že označenie ‚slovenská filozofia‘ sa vzťahuje na všetky filozofické prejavy, kultúrno-historicky prítomné na území alebo v kultúrnom prostredí, vymedzenom rámcom dnešného Slovenska“ (Bakoš 2003, 674). V tejto súvislosti treba uviesť, že O. Mészáros na svojej koncepcii vzťahu školskej a národnej filozofie trvá i neskôr, keď opäť zdôrazňuje, že „... ani slovenská, ani maďarská filozofia by nemohli existovať bez školskej filozofie. Striktne vzaté však školská filozofia nie je národnou filozofiou“ (Mészáros 2005, 791). A na otázku, čím sa teda vydeľujú národné filozofie zo spoločenskej uhorskej tradície, odpovedá jednoznačne: „Prvým krokom je používanie národného jazyka... Maďarská filozofia nastupuje na svoju vlastnú trajektóriu skôr, než školská filozofia prechádza na používanie maďarského jazyka. To znamená, že školská filozofia v bývalom Hornom Uhorsku sa od druhej polovice 19. storočia stáva súčasťou maďarskej filozofie iba prostredníctvom používaného jazyka. Slovenská filozofia sa odráža od školskej filozofie, ale realizuje sa mimo nej“ (Mészáros 2005, 791). Z toho vyplýva, že tu dochádza k stretu dvoch teoretických koncepcií, pričom podľa nášho názoru hlavný názorový rozdiel medzi pertraktovanými koncepciami spočíva v odpovedi na otázku, či je možné hovoriť o kreovaní národnej filozofie bez aplikácie národného jazyka. Domnievame sa ďalej, že v evolučnom procese vyrastania či utvárania národných filozofií na plodnom podhubí uhorskej školskej filozofie sú prechody plynulé a že v tomto procese nie sú identifikovateľné prelomové ruptúry či skoky. Tento proces je charakterizovaný skôr vzájomným prienikom viacerých vyvíjajúcich sa, ale určujúcich faktorov, v ktorom ale fenomén nacionality hrá nezastupiteľnú rolu.

Koncepcia V. Bakoša, ktorú sme v koncíznej podobe prezentovali, podľa nášho názoru pomerne široko poníma pojem národnej filozofie, jeho hypotetická konštrukcia „originálnym“ spôsobom integruje rôznorodé fenomény pod „strechu“ národnej filozofie. Zdá sa nám, že táto koncepcia evokuje ďalšie otázky, na ktoré od jej autora už odpovede nezískame.

Prezentované názory obidvoch protagonistov pertraktovaných koncepcií by boli v každom prípade dobrým vkladom do historiografickej polemiky, ktorá sa, žiaľ, zásahom vyššej moci – definitívnym odchodom jedného z protagonistov – neuskutočnila. To však neznamená, že diskusia na túto tému je uzavretá, ba naopak, v záujme komplexného vedeckého zhodnotenia tejto veľmi komplikovanej a citlivej problematiky, úzko korešpondujúcej s výskumom novších dejín slovenského filozofického myslenia, by bolo vhodné a potrebné v nej pokračovať.

Literatúra

- BAKOŠ, V. (2003): Otázniky nad dejinami slovenskej filozofie. *Filozofia*, 58 (10), 671-683.
- BODNÁR, J. (ed.) (1987): *Dejiny filozofického myslenia na Slovensku I*. Bratislava: Veda.
- DUPKALA, R. (2001): *Reflexie európskej filozofie na Slovensku*. Michalovce: Media group.
- KOLLÁR, K. (2008): Školská filozofia v bývalom Hornom Uhorsku. *Filozofia*, 63 (10), 939-941.
- MARTINKOVIČ, M. (2013): *Politické myslenie Novej školy*. Bratislava: Filozofický ústav SAV.
- MÉSZÁROS, O. (2004): Evidencie a kvázievidencie v historiografii tzv. národnej filozofie (O pojme národnej filozofie v maďarskom myslení) I. *Filozofia*, 59 (6), 385-400.
- MÉSZÁROS, O. (2004): Evidencie a kvázievidencie v historiografii tzv. národnej filozofie (O pojme národnej filozofie v maďarskom myslení) II. *Filozofia*, 59 (7), 467-481.
- MÉSZÁROS, O. (2004): Evidencie a kvázievidencie v historiografii tzv. národnej filozofie (O pojme národnej filozofie v maďarskom myslení) III. *Filozofia*, 60 (10), 784-795.
- MÉSZÁROS, O. (2008): *Školská filozofia v bývalom Hornom Uhorsku*. Bratislava: Veda.
- MÉSZÁROS, O. (2013): *Dejiny maďarskej filozofie*. Bratislava: Veda.
- MÉSZÁROS, O. (2014): Dejiny národných filozofií v stredo európskom kontexte (Niekoľko metodologických poznámok). *Filozofia*, 69 (9), 725-736.
- PICHLER, T. (2011): *Etnos a polis. Zo slovenského a uhorského politického myslenia*. Bratislava: Kalligram.

Príspevok vznikol ako čiastkový výstup grantového projektu VEGA 2/0130/14 *Procesy recepcie a apropiácie vo filozofickom myslení 19. a 20. storočia na Slovensku v transnacionálnom kontexte*.

Karol Kollár
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: filokoll@savba.sk